

Ins Gedächtnis gebrannt

AUSCHWITZ 70 Jahre nach der Befreiung:
Eine Überlebende des Vernichtungslagers erinnert sich

Die Industrialisierung der Vernichtung: Auschwitz-Birkenau

Foto: Marco Limberg

VON RENATE LASKER-HARPPRECHT

Um dies gleich zu sagen: Ich habe die Befreiung von Auschwitz nicht miterlebt. Die Mitglieder des sogenannten Mädchenorchesters von Birkenau, darunter meine Schwester, die Cellistin Anita Lasker, wurden Anfang Dezember 1944 dem ersten Transport Richtung Westen zugeleitet. Ich mischte mich, ohne aufzufallen, unter die Musikerinnen, weil Anita und ich uns geschworen hatten, einander nie mehr trennen zu lassen. Als der Zug endlich rollte, sanken wir einander in die Arme, vielleicht weinten wir auch vor Glück, denn wir hatten – obwohl immer ein Funken Hoffnung wach blieb – niemals so recht geglaubt, dass wir diesen Ort des Grauens, an dem mehr als eine Million Menschen in den Gaskammern erstickten, jemals verlassen würden.

Wir ahnten nicht, dass wir von einer Hölle in eine andere verfrachtet wurden: Bergen-Belsen war das Chaos. Zum Bersten überfüllte Baracken und Zelte, die in den Winterstürmen zusammenbrachen, kein Vernichtungslager, aber an die 50.000 Häftlinge krepiereten an Kälte, Hunger, Durst und Seuchen. Am Ende hatte niemand mehr die Kraft, die Leichen zu den Gruben zu schleppen, die als Massengräber ausgehoben worden waren. Als endlich die britische Armee vor dem Lager anlangte, am 15. April 1945, fanden die Soldaten Tausende verwesender Kadaver auf dem Gelände, über dem eine Wolke bestialischen Gestanks lag, den wir, die gerade noch Lebenden, gar nicht mehr wahrnahmen.

Über die Befreiung von Auschwitz fast zwei Monate zuvor gingen nur vage Gerüchte um. Trotz der Informationssperre durch die Nazi-Aufsicht sickerten gelegentlich Vermutungen über den Vormarsch der

Alliierten durch. Große Hoffnungen weckten sie nicht. Die Wachen sagten uns ganz klar, wir würden das Lager nicht lebend verlassen, und wir waren davon überzeugt, dass die SS das Lager samt der Häftlinge vor der Ankunft der Alliierten in die Luft sprengen würde.

Auch über Auschwitz hing permanent ein stinkender Dunst: der Geruch verbrannten Fleisches – die letzte Spur der Vergasteten. Im Vernichtungslager herrschte, im Vergleich zu Bergen-Belsen, eine Art von Ordnung, die nur bei der Ankunft neuer Transporte für Augenblicke gefährdet zu sein schien, eine Wirrnis, die freilich von den Wachmannschaften mit ihren gebellten Befehlen und den Kolbenstößen rasch gebändigt wurde.

Auschwitz war der absolute Tiefpunkt der Menschengeschichte.

Danach die Ordnung der ersten Selektionen: die Ordnung des Todes. Sie war das System, nach dem Auschwitz funktionierte. Dafür waren die Lager geschaffen: die Maschinen der Industrialisierung des Mordes, dieser einmaligen Errungenschaft des Nazi-Regimes, erfunden, geplant, realisiert vom bösen Genie eines Reinhard Heydrich, dem Chef des »Reichssicherheitshauptamtes«. Unter den Gehilfen der Großorganisator Adolf Eichmann, den ich Jahrzehnte später bei seinem Prozess in Israel beobachtete konnte: ein beflissener, blasser, fast gesichtsloser Bürokrat, der mit unterwürfigem Eifer in seinen Akten kramte.

Die Industrialisierung der Vernichtung: Das ist die einzigartige Erfindung der Nazis, ohne die zur Perversion gesteigerten

Ordnungswillen deutscher Bürokraten nie nicht denkbar, auch nicht ohne den hoch entwickelten Sinn für technische Effektivität, erst recht nicht ohne die Verfeinerung der Gehirne. Sie waren von der Erdummheit besessen, die der »Führer« und seine Propagandisten in ihren Köpfen wuchern ließ. Nichts war ihnen fremder als der Begriff Menschlichkeit. Sie kannten nur das »Menschenmaterial«. Ehrfurcht vor dem Leben? Nichts lag ihnen ferner. Was »Leben« ist, ahnten sie erst, als ihr eigenes bedroht war.

Sie waren die Maschinisten des Todes. Seine Verwalter. Die Sammlungen von Menschenhaar, Kinderschuhen, Zahnprothesen, die im Hauptlager zu besichtigen sind, bezeugen ihren Ordnungsgeist. Der Auschwitz-Prozess in Frankfurt brachte Jahrzehnte später zutage, dass sie nicht verstanden, was sie angerichtet hatten (und natürlich nicht verstehen wollten).

»Völkermord« gab es vor, leider auch nach dem Dritten Reich. Es mag sein, dass Stalin und vor allem Mao mehr Menschen morden ließen als der deutsche Diktator. Dennoch war Auschwitz der absolute Tiefpunkt der Menschengeschichte. Die industrialisierte Vernichtung von Menschenleben hatte kein Diktator jemals zuvor und (gottlob) niemals danach befohlen.

Die Erinnerung an Auschwitz ist eine historische Bürde, an der die Deutschen schwer zu tragen haben. Dass sie viele der Bürger, zumal der jungen, bewusst auf sich nehmen, zeichnet das Land der Erben aus. Daraus wächst unser Vertrauen in die deutsche Demokratie und in die Verlässlichkeit ihrer Zähmung von Rassismus und Fremdenhass, der Abkehr von der Ideologie des Todes – in die Kraft der Liebe zum Leben.

Die Autorin ist Publizistin und schrieb den Roman »Familienspiele« (1972).

מאמר בעמוד 4 של העיתון Juedische Allgemeine

ילדי העבר

תלמידי כיתה ט' יזמו פרויקט תיאטרון בשיתוף ניצולי שואה

מאת: סבינה ברנדס

לפני שציפה פלר סיפרה לשלושת הבנות את סיפורה, היא הזהירה אותן: "מה שאתן עומדות לשמוע נשמע בלתי אמין, זה כל כך נורא שאי אפשר לדמיין את זה, אבל ככה זה קרה." תלמידי כיתה האומנות 7 מהכפר הירוק, בית ספר תיכון בתל אביב, יזמו פרויקט שריגש את התלמידים וניצולי השואה כאחד. הבנים והבנות פגשו את הגברים והנשים ששרדו את זוועות השואה ובהשראת סיפורם יציגו הצגה ביום השואה. ביום חורפי קר הגיעו לבית הספר הגיעו 12 חברי המועדון החברתי "עמך" לדבר עם התלמידים בקבוצות קטנות. "עמך" הוא ארגון התומך בניצולי השואה.

דנה בת ה-14 שמעה את הסיפור של ציפורה פלר והזדעזעה. ציפורה הייתה באושוויץ ומול עיניה ירו באחותה בגלל מחלתה. "כל הדברים האלו היו איומים כל כך שקשה להאמין", אמרה דנה. "למרות שנבצר מבינתנו לדמיין את האירועים אנחנו חייבים להקשיב לסיפורי הניצולים ולהמשיך ולספר אותם. אחרת, תגיע תקופה שבה אף אחד כבר לא יאמין שהדברים קרו."

התלמידה התרשמה מהאופן שהניצולים חלקו את החוויות המאוד האישיות שלהם עם זרים. "ציפורה חווה את הזוועות בכל פעם מחדש בפני עיניה כשהיא מספרת אותם. זה בטח גורם לה כאב גדול ובכל זאת היא מספרת, כי היא סבורה שסיפורה על השנאה הבלתי אנושית הזו מונעת מדבר כזה לקרות שוב. אני מעריצה את המעשה הזה מאוד."

"היוזמה לפרויקט הגיעה לחלוטין מתלמידי הכיתה." אומרת המחנכת ענבל ליזוריק. "לפני כחודשיים היה לנו יום לימודים בנושא השואה ולאחר מכן הם רצו לפגוש אנשים שחוו את התקופה ולא רק ללמוד עליה כרגיל." המורה נתנה לילדים לפעול בכוחות עצמם. "הם החליטו להקים פרויקט שישלב את כישוריהם. כלומר, מוזיקה קלאסית, אומנות ותיאטרון וניצולי השואה יהיו שותפים בכל."

ביום שבו שנים-עשר הנשים והגברים נכנסו לכיתה, המורה התרגשה עד מאוד. "היא מדהים לראות את הכימיה בין הניצולים והתלמידים. רבים מהאנשים היו בסביבות אותו הגיל כשעברו את הזוועות של השואה." בהתחלה התקשו הניצולים להתחבר לילדים ולספר את סיפוריהם. "אך לאחר זמן קצר, נוצר קשר עמוק ביניהם."

"היום הזה היה באמת מצמרר" חושבת גם נועם. התלמידה דיברה עם אישה שנולדה בפולין. היא ניצלה יחד עם אחותה בעזרת את תעודת זהות מזויפת שקיבלה. "הן

מאמר בעמוד 4 של העיתון Juedische Allgemeine

תמיד נחמדו וירצחו אותן. הן היו בסך הכל ילדות צעירות. עבורנו זה פשוט בלתי נתפס." למרות החוויות הנוראות שעליהן סיפרו ניצולי השואה, הם שידרו שמחת חיים מסוימת, אומרת נעם. "הרגשתי כמו הנכדה שלהם."

הפגישה של נועם עם הניצולים הדגישה עבורה "שאנחנו מוכרחים ללמוד להעריך את מה שיש לנו." אנחנו כולנו מוכרחים להמשיך לספר ולדבר על מה שקרה בשואה, אמרה הילדה. "אם נשמור על הזיכרונות ונפיץ אותם לכל הדורות הבאים אני מאמינה שנוכל להיפתר בסופו של דבר מכל האנטישמיות שקיימת סביבנו כיום."

את החשיבות של פגישות כאלו הסביר טלי רזנר, מנהלת מועדון "עמך" בתל אביב. "הפרויקט מדהים ומשמעותי כאחד." ניצולי השואה מרגישים דרך הפרויקט שכל מאמציהם להישאר בחיים ולהגיע לישראל לא היה לחינם.

"הם רואים שהדור הצעיר במדינה היהודית רוצה להקשיב להם ודואג להם. הדבר הזה נותן להם תחושת שייכות - צורך אנושי בסיסי שהתנפץ על ידי הנאצים." לנסוע לאושוויץ זה דבר אחד, אך להסתכל לאנשים בעיניים כשהוא מדבר על הכאב האישי שלו, זה דבר אחר לגמרי."

רזנר משוכנעת כי מפגשים מסוג שכזה הם אלו שמרפאים את העולם הפנימי של ניצולי השואה. "הם מרגישים שמתייחסים אליהם כאנשים והם לא רק דף בספר ההיסטוריה. הדבר נותן להם סיבה לחיות. עבור האנשים הצעירים השיחות הללו הן השפעה חיובית והשראה. שני הצדדים רואים שיש עתיד ושהטוב מביס את הרע."

המנהלת מדגישה שניצולי השואה במועדון "עמך" פוגשים גם גרמנים ומדברים איתם. "הם מצאו דרך לשנוא. הם לא שוכחים ולא סולחים לנאצים. אבל הם סולחים לדורות הצעירים הגרמנים."

רזנר זוכרת שאחרי הפגישה עם התלמידים ב"כפר הירוק" הניצולים חזרו ב"high". "מדהים לראות כמה זה טוב להם."

חנוך לרר היה גם שם, הוא בן 83 ונולד בפולין. "זו הייתה חוויה חד פעמית." הוא אומנם סיפר את הסיפור שלו כבר הרבה פעמים אבל "הפעם הזו הייתה בלתי רגילה. הכל היה כל כך נהדר למרות שאלו סיפורים קשים וארוכים. הילדים לא רק האזינו לי אלא הרגישו איתי. הם כולם כמו הנכדים שלי."

כל השותפים רוצים לשמור על הקשר. בקרוב יבקרו הילדים את המועדון כדי לשיר ולרקוד עם ניצולי השואה. לאחר הפגישה הם שוחחו, הצטלמו יחד וחייפו אחד את השני בפייסבוק. "ועכשיו יש לי המון ילדים שהם חברים שלי בפייסבוק." מספר חנוך לרר ומחייך. "אבל יותר מזה, יצאתי מהכיתה כאדם שונה. מלא באהבה."

תורגם מגרמנית, יצא לאור בעיתון:

Juedische Allgemeine